

рат на виробництво і реалізацію експортної продукції, удосконалення системи оплати праці та факторів, що на неї впливають, дотримання відповідності між мірою праці і мірою винагороди за працю, також займають важливе місце в системі організації та мотивуванні праці [2].

Табл. Фактори мотивації працівників відділу ЗЕД

№ з/п	Мотиваційні фактори	Сутність мотиваційних факторів
1	Високий заробіток	Потреба мати високий рівень оплати праці, матеріальні винагороди, набір пільг та надбавок за конкретні результати роботи
2	Умови праці	Організація і планування робочого місця мають максимально сприяти ефективній праці та мінімізувати втрати
3	Структурування роботи	Чіткий розподіл прав та обов'язків, підпорядкованості та відповідальності
4	Соціальні контакти	Потреба спілкуватися з необхідним колом фахівців та мати зв'язки з іноземними клієнтами
5	Визнання	Потреба у визнанні оточуючими і керівництвом досягнень та успіхів індивіда у сфері ЗЕД
6	Креативність	Бажання постійно думати, шукати нові шляхи вирішення проблем, бути відкритим до нових ідей
7	Самовдосконалення	Потреба в постійному поповненні та оновленні знань, самовдосконаленні та розвитку як особистості
8	Кар'єрний ріст	Прагнення до керування та можливості кар'єрного росту

Ефективне поєднання різних форм мотиваційного стимулювання призведе до задоволення потреб працівників, формування в них активної позиції та досягнення підприємством основної мети – високого рівня ефективності зовнішньоекономічної діяльності.

Література

1. Данюк В. Мотивування як чинник активізації трудової поведінки / В. Данюк // Україна: аспекти праці. – 2008. – № 4. – С. 32-36.
2. Дзюба С.Г. Напрямки використання міжнародного досвіду організації нормування і оплати праці в контексті глобалізації економіки / С.Г. Дзюба, І.Ю. Гайдай // Научные труды ДонНТУ. – Сер. : Экономическая. – 2004. – № 87. – С. 159-165.
3. Колот А.М. Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу : навч. посібн. / А.М. Колот. – К. : Вид-во КНЕУ, 1998. – 224 с.
4. Стахів О. Оцінка мотиваційного потенціалу персоналу підприємства в контексті реалізації вимог міжнародного стандарту управління якістю ISO 9001 / О. Стахів // Економіка та держава. – 2007. – № 7. – С. 79-81.
5. Теорія менеджменту : конспект лекцій з курсу. [Електронний ресурс]. – Доступний за <http://www.books.efaculty.kiev.ua/men/6/t7/1.html>

Токарская А.Ю., Возная А.И. Мотивирование труда в условиях осуществления внешнеэкономической деятельности

Исследованы суть и значение мотивирования труда. Рассмотрена классификация теорий мотивации, определены мотивационные факторы работников отдела внешнеэкономической деятельности и мотивационные факторы.

Ключевые слова: мотивация, трудовые ресурсы, внешнеэкономическая деятельность.

Tokarska A.Yu., Vozna A.I. Reason of labour in the conditions of realization international economic activity

Essence and value reason of labour is explored in the article. Classification theories of motivation is considered, the motivational factors of workers of department of international economic activity and motivational factors are determined.

Keywords: motivation, human resources, international economic activity.

УДК 315(458)

Ст. викл. Л.Б. Чайка-Петегирич, канд. екон. наук –
Дрогобицький ДПУ ім. Івана Франка

МІГРАЦІЙНИЙ КАПІТАЛ В УКРАЇНІ

Розглянуто питання щодо ролі міграційного капіталу в Україні. Досліджено рух міграційного капіталу в Україну, встановлено орієнтовні розміри його обсягу. Проведено порівняльний аналіз доходів українських трудових мігрантів у різних країнах Європи та Північної Америки. Встановлено диференціацію надходжень міграційного капіталу в різних частинах України.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації міжнародної економіки майже всі країни світу беруть участь у міжнародному обміні трудовими ресурсами як імпортерів, так і експортерів робочої сили. За даними Міжнародної організації з міграції, кількість трудових мігрантів у світі постійно зростає і офіційно наближується до 200 млн осіб (майже 3 % населення планети). Міжнародний перерозподіл трудових ресурсів став невід'ємною частиною сучасної системи світового господарства, нормою функціонування більшості країн.

В історії формування і розвитку українського суспільства міграція також відіграла важливу роль. Для українців характерна масштабна трудова міграція населення за кордон. З проголошенням незалежності України процеси трудової міграції українців істотно активізувалися.

Так, станом на сьогодні близько 4,5 млн трудових мігрантів з України перебувають за кордоном, з яких 1,7 млн – у країнах Європейського союзу. При цьому більшість наших співвітчизників перебуває у статусі нелегальних трудових мігрантів і заповнюють неprestижні у країнах ЄС вакансії у сферах будівництва, сільського господарства, догляду за дітьми або літніми особами, господарських робіт у приватних будинках, ресторанах, готелях.

Сьогодні особливо актуальною є економічна частина цієї проблеми. Йдеться про обсяги надходження грошових переказів в Україну. Трансфери грошових переказів по суті формують окрему складову міжнародного ринку капіталу – міграційний капітал. Його обсяги можна охарактеризувати як доходи мігрантів, які, за вирахування витрат на їхнє перебування в країні працевлаштування, направляються на батьківщину й використовуються для підвищення рівня життя рідних, економічного і соціального розвитку місцевих територій та країн загалом. Ці кошти становлять вагомий частину внутрішнього ринку капіталу України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Протягом тривалого часу у світі та в Україні ведуться гострі дискусії щодо ролі міграційного капіталу в економіці країни. Дослідження в цьому напрямку здійснювали такі науковці: А. Гайдучий, П. Глушенко, О. Іляш, В. Кравців, О. Кривульченко, І. Малю-

тін, І. Марков та інші. Проте чітко цю проблему не висвітлено й остаточної крапки не поставлено. Це пояснюється тим, що на цей час немає точних даних про кількість мігрантів з України, про обсяги грошових переказів. Завдання ускладнюється й тим, що немає відповідної статистики ні в НБУ, ні в державних органах, ні в дипломатичних представництвах України за кордоном.

З огляду на це, **мета дослідження** – на основі результатів опитування мігрантів, аналізу іноземних джерел і міжнародних порівнянь дослідити рух міграційного капіталу в Україну, його обсяг.

Виклад основного матеріалу. Робота за кордоном, поза сумнівом, дає доходи не лише мігрантам та їх родичам, а й країні загалом. Роль міграційного капіталу як джерела фінансування процесів економічного зростання є доволі вагомою. Крім цього, характер і механізми впливу міграційного капіталу на фінансування економічної сфери світового господарства дає змогу вважати грошові трансферти трудових мігрантів своєрідним стабілізатором макроекономічної ситуації і генератором поступу країн, що розвиваються. Крім цього, завдяки потокам міграційного капіталу деякі країни можуть пом'якшити фінансовий дефіцит, а також компенсувати додатковий попит на іноземну валюту. Водночас грошові трансферти мігрантів є одним із найстабільніших джерел надходження іноземного капіталу в країни, значно випереджаючи прямі іноземні інвестиції, портфельні інвестиції та міжнародну технічну допомогу, які досить циклічно зростали і спадали [4, с. 33-34].

За оцінкою фахівців Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, мігранти заробляють 4,7-7,5 млрд дол. на рік. За припущеннями дослідників НАН, в Україну надходить близько половини цих коштів, тобто 2,5-3,5 млрд дол. Представники органів державної влади припускають, що українські мігранти переказують на батьківщину до 8 млрд. дол. [2]. Як видно, статистичні дані, оцінки окремих фахівців різняться і базуються на неповних даних. Розходження в оцінках обсягів надходження міграційного капіталу в Україну зумовлені відсутністю державної політики у цій сфері, непрозорістю схем переказу коштів, а також обмеженнями валютного законодавства України, що забороняє відкривати громадянам рахунки за кордоном. Як наслідок, абсолютну більшість коштів трудові мігранти надсилають через неофіційні канали.

Дослідження виявили, що доходи українських мігрантів істотно залежать від країни працевлаштування і сфери зайнятості. За підрахунками О. Левцуна, середній річний дохід одного мігранта за кордоном становить 4-6 тис. дол. США [10]. Дещо вищі оцінки наводить Є. Дикий. На його думку, середній місячний заробіток мігранта становить близько 650 або 7800 дол. США на рік (від 3600 дол./рік на сільськогосподарських роботах у Польщі до 12000 дол./рік у Португалії) [6, 53]. У. Куйдич та Ю. Чорней зазначають, що у середньому українці у південних країнах ЄС заробляють близько 1000 дол. США на місяць. Більшими є зарплати на півночі ЄС – від 1600 дол. США на місяць, але там досить важко нелегально влаштуватись, зважаючи на прискіпливість місцевої імміграційної служби [9, 3].

У середньому заробіток українського трудового мігранта становить 800 дол. США на місяць (від 500 дол. США за місяць на сільськогосподарських роботах у Польщі до 1,5 тис. дол. США на будівельних роботах у Португалії). Однак, порівняно з доходами місцевих найманих працівників, заробітки українських мігрантів значно нижчі від заробітків місцевих найманих працівників. На величину заробітків істотно впливає сфера працевлаштування, рівень освіти і культури мігранта, вік і тривалість робочого дня тощо. Порівняння виявили, що мігранти заробляють у середньому вдвічі-вчетверо менше від місцевого населення. Здебільшого в найбільш розвинених країнах світу (ЄС – 15, США, Канада) доходи українців утричі-вчетверо менші від середньомісячних зарплат найманих працівників. У Східній Європі доходи українських мігрантів лише у 1,5-2,0 рази менші, ніж у місцевих найманих працівників.

Водночас дослідження засвідчили, що доходи українських трудових мігрантів у різних галузях економічної діяльності теж різні. Наприклад, у Польщі українці в середньому заробляють у 1,5-2,5 рази менше, ніж місцеві працівники. Найменші розбіжності у сфері будівництва, роздрібній торгівлі та готельно-ресторанному господарстві. Це зумовлено високою кваліфікацією українських мігрантів та низькою мотивацією міського населення працювати в цих галузях за низьку зарплату.

Заробітки українських мігрантів значною мірою відрізняються залежно від країни, регіону та галузі діяльності. О. Кривульченко зазначає, що в Італії серед загальної кількості українських мігрантів 70-80 % становлять жінки, які доглядають за пенсіонерами та малими дітьми, працюють домогосподарками. На таких роботах заробітна плата становить 500-800 євро на півдні і 800-1200 євро на півночі Італії, зазвичай житло і харчування надаються безкоштовно. У промисловості (здебільшого чоловіки) та сфері послуг (переважно жінки) заробітна плата коливається від 700 до 1300 євро на місяць. У сільському господарстві заробітна плата становить 500-900 євро на місяць і залежить від сезону та регіону [7, с. 3-4].

Подібна ситуація і в Іспанії. За даними, середній заробіток українця, який працює в Іспанії, становить 700 євро на місяць. Найменше заробляють в іспанських сім'ях – до 500 євро, максимально (до 1200 євро) – на сільськогосподарських роботах, у сфері обслуговування і на будівництві [1]. А в Португалії українці працюють на тих самих роботах, що і португальці, однак дохід мігрантів утрое-вчетверо менший. Звичайно, значно більші заробітки в мігрантів у країнах Північної Європи. За підрахунками О. Кокшарова, середній заробіток мігрантів у Великобританії становить 7,9-10,5 дол./год, що трохи вище від британської мінімальної зарплати (7,9 дол./год), тобто за місяць, працюючи десять годин на добу, можна отримати понад 2000 дол. США [1].

Істотні розбіжності існують у заробітках українських мігрантів і місцевих найманих працівників у Росії. На думку Н. Гусмана, іноземним трудовим мігрантам платять вдвічі менше, ніж громадянам Росії за таку ж саму роботу. Хоча є багато сфер діяльності, де мігранти, зокрема українці, можуть становити значну конкуренцію місцевому населенню. Найбільше отримують

українці в галузі транспорту та будівництва, найменше заробляють шахтарі [5]. Зазначимо, що особливою популярністю користуються будівельники. Як зауважує О. Кузьмін, 1996 р. українські мігранти-будівельники в російських мегаполісах могли заробляти до 6 тис. дол. США за сезон [8, 72]. Крім цього, як свідчать дослідження і опитування, останнім часом різко збільшилась кількість українських мігрантів-підприємців, зайнятих у малому та середньому бізнесі.

У сучасному глобалізованому світі простежується тенденція до збільшення частки інтелектуальної міграції і зменшення широкопрофільної, що сприятиме надалі зростанню заробітків українців. І хоча в структурі міжнародної трудової міграції досі переважають мігранти, які працюють на низькооплачуваній роботі (різноробочі, сезонні сільськогосподарські працівники тощо), однак їхня частка за останні шість років значно зменшилась і становить 41,3 %.

В Україні багато уваги приділяють негативним аспектам міграції (масова міграція не сприяє поповненню пенсійного і соціальних фондів через відсутність нарахувань із заробітної плати; трудові мігранти у продуктивний період свого життя не беруть участі у створенні національного доходу; відтік молоді на роботу за кордон має негативні демографічні наслідки тощо). Однак, дослідження показують, що зростання масштабів трудової міграції має й позитивні переваги. Насамперед вони полягають в тому, що обсяги грошових переказів зростають швидше, ніж масштаби самої міграції. Так, за даними Світового банку, за останні п'ять років обсяги грошових переказів майже подвоїлись, а кількість трудових мігрантів збільшилась лише на 10 %.

Отже, з України за роки незалежності за різними оцінками виїхало близько 5 млн осіб, які працюють за кордоном і заробленими коштами підтримують своїх рідних і близьких на батьківщині. Найбільшими донорами міграційного капіталу в Україну є Італія (5,6 млрд дол. США), Росія (3,2 млрд), Польща (2,9 млрд). У середньому щомісяця один мігрант переказує або передає на батьківщину 433 дол. США. Найбільші обсяги переказів надходять у західні регіони України – понад 10 млрд дол. США на рік, що майже вдвічі більше, ніж у центрі і на сході країни, а втричі – на півдні. На формування міграційного капіталу та його розміри істотно впливає рівень доходів мігрантів, країна працевлаштування, сфера зайнятості, рівень легальності, кількість членів у рідному домогосподарстві та рівень їхньої соціальної забезпеченості. На цей час серйозних досліджень проблеми міграційного капіталу в Україні немає, як немає і достовірного обліку обсягів цього капіталу. За оцінками експертів, річні масштаби міграційного капіталу в кілька разів перевищують обсяги іноземних інвестицій в Україну. А в окремих регіонах обсяги міграційного капіталу в кілька разів перевищують надходження до місцевих бюджетів. З огляду на це, в Україні проблему надходження міграційного капіталу потрібно вирішувати на національному рівні і визнати його як важливу складову системи обліку, статистики, фінансового ринку тощо. Лише в цьому випадку міграційний капітал може стати справжнім генератором розвитку не лише самих заробітчанин, а й окремих секторів економіки, регіонів нашої країни. Таким чином, міжнародна трудова міграція може, в кін-

цевому підсумку, привести до національного розвитку, що створює реальні перспективи для зменшення масштабів бідності.

Література

1. Винниченко І. В Іспанію по гроші та ... доброзичливість / І. Винниченко // День. – 2005. – 11 серп. – С. 8-10.
2. Войтюк О. Трудова міграція українців за кордон і роль міграційного капіталу / О. Войтюк // Українське слово.
3. Гайдучський А. Міграційний капітал в Україні: прихована реальність / А. Гайдучський // Дзеркало тижня. – 2007. – 21-27 квіт. – С. 1-8.
4. Гайдучський А. Роль міграційного капіталу у забезпеченні макроекономічної стабільності країни / А. Гайдучський // Фінанси України : журнал. – 2007. – № 7. – С. 20-34.
5. Гусман Н. Міграція через призму денежних переводов / Н. Гусман // Российская миграция. – 2007. – № 4. – С. 18-21.
6. Дикий Е. Жизнь на два мира / Е. Дикий // Эксперт. – 2006. – № 10. – 13-19 марта. – С. 53.
7. Кривульченко О. Українська трудова міграція в Італії: умови праці та соціальне становище / О. Кривульченко // Аналітичні доповіді Центру миру, конверсії та зовнішньої політики України. – 2003. – № 19. – С. 6.
8. Кузьмин А. Трудовая миграция с Украины в Россию: потоки, правовая ситуация, последствия / А. Кузьмин // Миграции и рынки труда в Постсоветской России / под ред. Г. Витковской. – М. : Центр Карнеги, 1998. – С. 70-82.
9. Куйдич У. Потом і кров'ю / У. Куйдич, Ю. Чорней // Львівська газ. – 2004. – 22 січ. – С. 3-4.
10. Левцун О. Зовнішня трудова міграція в Україні як демографічна проблема / О. Левцун // Електронна газета "Діалог". – 2005. – 20 верс. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.dialogs.org.ua>.
11. Лібанова Е. Країні потрібні трудові іммігранти / Е. Лібанова // Дело. – 2006. – 5 июня. – С. 6.
12. Малютін І. Трудова міграція з України: тенденції розвитку / І. Малютін // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2008. – № 2. – С. 97-102.

Чайка-Петегиріч Л.Б. Миграционный капитал в Украине

Рассмотрен вопрос относительно роли миграционного капитала в Украине. Исследовано движение миграционного капитала в Украину, установлены ориентировочные размеры его объема. Проведен сравнительный анализ доходов украинских трудовых мигрантов в разных странах Европы и Северной Америки. Установлена дифференциация поступлений миграционного капитала в разных частях Украины.

Tchayka-Petegyrytch L.B. A migratory capital in Ukraine

A question is considered in relation to the role of migratory capital in Ukraine. Investigational migratory capital flow to Ukraine, the reference sizes of his volume are set. The comparative analysis of profits of Ukrainian labour migrant's is conducted in the different countries of Europe and North America. Differentiation of migratory capital receipts is set in different parts of Ukraine.